

Tahkola Iida-Sofia

Lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa (Iida-Sofia Tahkola)

Kandidaatintutkielma, 34 sivua, 0 liitesivua

Maaliskuu 2021

Tässä kandidaatintutkielmassa käsitellään lapsen kielenkehityksen vaikeuksia varhaiskasvatusiässä. Tutkielmassa vastataan kysymykseen, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tunnistaa ja tukea lapsen kielenkehityksen vaikeuksia. Kielenkehityksen vaikeudet ovat yleisiä kehitysvaikeuksia varhaiskasvatuskäisillä lapsilla. Kielenkehityksen vaikeudet aiheuttavat lapselle usein ihmissuhdehaasteita sekä tunne- ja käytöshäiriöitä. Jotta lapsi, jolla on kielenkehityksen vaikeuksia, voisi osallistua yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa varhaiskasvatukseen, olisi tärkeää saada mahdollisimman varhain käyttöön tukitoimia.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka toteutan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimustulokseni ovat syntyneet aiemmin tutkitun tiedon pohjalta. Tutkimusaineisto pohjautuu kasvatustieteen teoriaan, mutta myös logopediaan ja esimerkiksi lääketieteeseen, sillä kielenkehityksen vaikeuksia on relevanttia käsitellä poikkitieteellisesti, jotta kielenkehityksen vaikeuksien diagnostisiin kriteereihin voidaan pureutua.

Kielenkehityksen vaikeuksia voidaan huomioida varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöissä, vuorovaikutustilanteissa sekä vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Jos lapsella on kielenkehityksen vaikeuksia, on tärkeää ottaa käyttöön puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät. Jotta kielenkehityksen vaikeuksia voidaan tunnistaa, on tärkeää tietää, miten lapsen kieli kehittyy tyypillisesti.

Avainsanat: varhaiskasvatus, kielenkehitys, kielenkehityksen vaikeudet, kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen, lapset

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen toteutus	6
3	Teoreettinen viitekehys.....	8
3.1	Varhaiskasvatus.....	8
3.2	Lapsen kielenkehitys.....	10
3.3	Kielenkehityksen vaikeuksien määrittely.....	12
3.4	Kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen.....	14
4	Tutkimustulokset.....	17
4.1	Kielenkehityksen vaikeuksien tunnistaminen varhaiskasvatuksessa	17
4.2	Kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen varhaiskasvatuksessa.....	19
4.2.1	<i>Oppimisympäristön keinot kielenkehityksen vaikeuksien tukemiseen.....</i>	<i>20</i>
4.2.2	<i>Vuorovaikutus ja puhetta tukevat sekä korvaavat kommunikaatiomenetelmät</i>	<i>22</i>
4.2.3	<i>Varhaiskasvatuksen ja vanhempien välinen yhteistyö.....</i>	<i>24</i>
5	Yhteenveto ja pohdinta.....	27
	Lähteet.....	31

1 Johdanto

Kummityttöni oli kolmevuotiaana eloisa, touhukas ja iloinen lapsi. Hän leikki kaksoissiskonsa kanssa leikkejään, ja he tuntuivat ymmärtävän toisiaan täydellisesti. Me muut vain katselimme vierestä, ja mietimme, mitähän he juttelevat. He eivät käyttäneet sanoja kommunikaatiossaan. Sitten kaksostytöt menivät päiväkotiin. Minä en seurannut heidän elämäänsä niin läheltä, että tarkkaan tietäisin, mitä varhaiskasvatuksessa tapahtui. Jotain hyvin merkityksellistä kuitenkin, sillä kummityttöni täytettyä viisi vuotta, keskustelin hänen kanssaan ensimmäistä kertaa – me juttelimme puhumalla. Silloin päätin, että kandidaatintutkielmassani haluan selvittää, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tukea ja tunnistaa lapsen kielenkehityksen vaikeuksia.

Tämän kandidaatintutkielman lähtökohtana on kysymys, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tukea ja tunnistaa lapsen kielenkehityksen vaikeuksia. Aihe on ajankohtainen, sillä Pihlaja ja Viitala (2018) esittävät, että kaksivuotiaiden lasten puheenkehityksen viivästymiä esiintyy tutkimusten mukaan 13–15 prosentilla lapsista (Pihlaja & Viitala, 2018.) Kielenkehityksen vaikeuksista puhuttaessa on tärkeää tunnistaa, mitä piirteitä lapsen kielenkehitykseen liittyy yleisesti. Ahonen ja kollegat (2019) kertovat, että kielenkehityksen vaikeudet ovat osa yleisimpiä kehityshäiriöitä varhaislapsuudessa. Lisäksi 19 prosentilla alle kouluikäisistä lapsista on havaittu puheen- ja kielenkehityksen viivästymiä (Ahonen ym., 2019, s. 224).

Tavoitteenani on lisätä tietoisuutta siitä, millä eri tavoin varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat tukea lasta kielenkehityksen haasteissa, ja miten kielenkehityksen vaikeuksia voidaan tunnistaa. Koska kielenkehityksen vaikeudet ovat yleisimpiä kehityshäiriöitä lapsilla, tutkielmani voi hyödyttää monia varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Etenkin varhaiskasvatuksen opettajat voivat palauttaa tutkielmani kautta mieleensä pedagogista suunnittelua toteuttaessaan, miten kielenkehityksen vaikeudet voidaan ottaa huomioon. Myös kielihäiriöisten lasten vanhemmat voivat hyötyä tutkimuksestani, sillä tutkimuksessani tuodaan esille varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välisen yhteistyön merkitys kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa.

Pihlaja ja Merikoski (2018) toteavatkin, että koska lasten kotona ei useimmiten ole saman ikäisiä lapsia, eivät vanhemmat ehkä tee kovin tarkkoja havaintoja lapsen kielenkehityksen tasosta. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten lähtökohta kielenkehityksen havainnointiin on eri, koska heillä on taustalla koulutuksensa kautta teoreettista tietämystä ja työympäristössään saman

ikäisten lasten ryhmä, joihin verrata yksittäisen lapsen kielenkehitystä (Pihlaja & Merikoski, 2018). Varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulma voi siis usein olla tarpeellinen kielenkehityksen vaikeuksien tunnistamisessa ja ikään kuin niiden olemassaoloon heräämisessä – ja siksi heidän asemastaan lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa on tärkeää puhua. Tutkielma voi myös herätellä varhaiskasvatuksen ammattilaisia huomaamaan, kuinka suuri merkitys heidän tarjoamillaan tukikeinoilla voi olla lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tukemiseksi. Kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) sanotaan, kaikki ansaitsevat tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja huomioon osoitetuksi (Opetushallitus, 2018).

2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen tavoitteena on etsiä vastauksia siihen, millä tavoin varhaiskasvatuksessa voidaan tukea ja tunnistaa lapsen kielenkehityksen vaikeuksia. Tutkimuskysymykseni onkin: ”Miten varhaiskasvatuksessa voidaan tukea ja tunnistaa lapsen kielenkehityksen vaikeuksia?”. Olen käsitellyt tutkimuskysymystäni niin, että käsitelin kielenkehityksen vaikeuksien tunnistamista ja kielenkehityksen vaikeuksien tukemista omissa luvuissaan.

Tein kandidaatintutkielmani kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään etsimään lähteitä, joita voi tutkia mahdollisimman monipuolisesti, mutta silti pitäisi pysyä tietyssä eksplisiittisesti määritellyssä näkökulmassa (Alasuutari, 2011.) Tutkimusta tehdessä oli relevanttia etsiä mahdollisimman monipuolista lähdeaineistoa, ja aihetta oli tärkeää pohtia myös poikkitieteellisesti. Kielenkehityksen vaikeuksia tutkitaan tyypillisesti logopediassa ja lääketieteessä, joten kasvatustieteellisen näkökulman lisäksi oli tärkeää käyttää myös esimerkiksi lääketieteellistä aineistoa diagnostisia kriteerejä määriteltäessä. Siispä pohdin usein, miten kerron kielenkehityksen vaikeuksien diagnostisista kriteereistä lääketieteen kautta niin, että tutkimukseni on kuitenkin yhä kasvatustieteellinen tutkimus.

Laadullisen tutkimuksen muodoista tutkimukseeni valikoitui kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Salminen (2011) mukaan kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytetään laajoja lähdeaineistoja. Salminen linjaa, että kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan luokitella tutkittavan ilmiön ominaisuudet. Salminen kertoo, että kun kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytetään narratiivista otetta, alun perin epäyhtenäistä tietoa yhdistetään jatkuvaksi tapahtumaksi. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa käytetään usein yleiskatsauksen muotoa, jossa tiivistetään aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia (Salminen, 2011). Käytin kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessani narratiivista otetta, ja yhdistelin lähdeaineistoista tullutta tietoa kokonaisuudeksi. Määrittelin tutkittavan aiheeni ominaisuuksia lähdeaineiston pohjalta, kuten kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tyypillisesti tehdään. Kun pureduin kielenkehityksen vaikeuksiin liittyvään lähdeaineistoon, luin useita teoksia, kuten tutkimuksia ja tutkimukselliseen tietoon pohjautuvia kirjoja. Koin, että tutkimuksellisiin tietoihin pohjautuvat kirjat tukivat tutkimustani paremmin kuin lukemani tutkimukset, joten tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa suuri osa lähteistä on tutkimukseen pohjautuvaa kirjallisuutta. Pyrin lukemaan mahdollisimman paljon ennen varsinaista kirjoittamista, jotta tietämykseni tutkimuksen aiheesta karttui tarpeeksi vahvaksi.

Tämän tutkielman tulokset syntyivät siis aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista, ja tutkimuskysymykseni on niin sanottu ongelma, jota lähdän ratkaisemaan. Lähdeaineistona käytin kirjojen lisäksi väitöskirjoja ja tieteellisiä artikkeleita. Kandidaatin tutkielmaa tehdessä olen hakenut erilaista tutkimustietoa eri tietokannoista ja yliopiston kirjastosta. Sopivia lähteitä etsiessä on hyvä muistaa pohtia niiden luotettavuutta. Luotettavuuden käsitteisiin liittyy vahvasti myös eettisyys. Koska kandidaatin tutkielma on osa yliopisto-opintoja, on sen tarkoituksena tuottaa tieteellistä tietoa.

Vaikka pohdinkin Johdanto-osiossa omakohtaisia kokemuksiani tutkimussuunnitelman aiheesta, on tärkeää muistaa, että tarkoituksena ei ole etsiä tietoa niin, että se tukisi omia arkitiedon tuottamia ennakkokäsityksiäni. Lisäksi on hyvä tiedostaa, minkälaiset lähteet ovat luotettavia, ja niihin lukeutuvat esimerkiksi väitöskirjatutkimukset. Eettisyyttä pohtiessa pohdin myös sitä, että tutkimustulokset eivät saisi olla minun itseni ohjailemia, vaan lähdeaineistoa lukiessa ja tutkiessa täytyy pysyä neutraalina ja ikään kuin ottaa vastaan se tieto, minkä tieteellisesti pätevä lähdeaineisto osoittaa.

3 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa määrittelen teoreettisen viitekehysten. Teoreettisella viitekehyksellä tarkoitetaan tässä tapauksessa tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ja niiden määrittelyä. Tutkimukseni valossa keskeiset käsitteet ovat lapsen kielenkehitys, kielenkehityksen vaikeudet, varhaiskasvatus ja kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen.

3.1 Varhaiskasvatus

Opetushallituksen (2021) mukaan varhaiskasvatus on suunnitelmallinen kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus. Opetushallituksen mukaan varhaiskasvatukseen osallistuvat 0–6-vuotiaat lapset ja se kuuluu osaksi Suomen koulujärjestelmää. Opetushallitus linjaa, että varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää sekä tukea lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Opetushallitus linjaa, että varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten mahdollisuutta osallisuuteen sekä aktiiviseen toimijuuteen yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on mahdollistaa huoltajien osallistuminen töihin tai opiskeluun, mutta myös tukea huoltajia heidän kasvatustyössään (Opetushallitus, 2021). Varhaiskasvatus ei siis ole ainoastaan mahdollistamassa vanhempien työssäkäyntiä, vaan tarjoaa tärkeän tuen kasvatustyöhön.

Opetushallituksen (2021) mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on asiakirja, jonka kautta pyritään takaamaan valtakunnallisesti yhdenvertaista ja laadukasta varhaiskasvatusta. Opetushallitus linjaa, että varhaiskasvatuksen järjestäjät laativat varhaiskasvatuksen perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat eli vasut. Päiväkodissa tai perhepäivähoitossa oleville lapsille tehdään varhaiskasvatuksen opettajan sekä vanhempien ja lapsen kanssa varhaiskasvatussuunnitelma, vasu, jota tarkennetaan säännöllisesti lapsen tarpeiden mukaan (Opetushallitus, 2021). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) linjaa, että varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista. Jos lapsella on esimerkiksi oppimisen vaikeuksia, varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ovat mukana myös muut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat (Opetushallitus, 2018, s. 10). Lapsen vasuun kirjataan siis lapsen tavoitteet oppimisen suhteen, sekä

tavoitteet ja keinot mahdollisiin tarvittaviin tukikeinoihin. Eli kun lapsella on kielenkehityksen vaikeuksia, tavoitteet niiden tukemiseksi kirjataan vasuun.

Opetushallitushallitus (2021) esittää, että oppimisen ja kehityksen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatusta ja jokaisella lapsella on siihen oikeus. Lapsen tuen tarve tulisi tunnistaa varhaiskasvatuksessa ja tarvittaessa varhaiskasvatuksessa järjestetään tukea lapselle monialaisessa yhteistyössä (Opetushallitus, 2021). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on siis tukea ja tunnistaa lapsen tuen tarpeita. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat velvoitettuja havainnoimaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Mikäli lapsella ilmenee varhaiskasvatuksessa kielenkehityksen vaikeuksia, varhaiskasvatuksessa tulee ottaa tarvittavat tuen muodot käyttöön. Opetushallituksen esittämät linjaukset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa velvoittavat varhaiskasvatuksen ammattilaisia toimimaan tietyllä tavalla, mutta vastuu niiden noudattamisesta on jokaisella varhaiskasvatuksen ammattilaisella itsellään.

Varhaiskasvatuksessa eletään murroksen aikaa. Uudessa varhaiskasvatuslaissa korostuu yhä enemmän lapsen edun huomioiminen varhaiskasvatuksen pedagogisessa suunnittelussa, tuottamisessa sekä järjestämisessä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 15.2.2021). Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018) esittää, että vuoteen 2030 mennessä varhaiskasvatuksessa tulisi kahden kolmesta työntekijästä olla korkeakoulutettuja muun muassa siksi, että lasten yhdenvertaista oppimisen polkua voitaisiin tukea mahdollisimman varhain. Opetus- ja kulttuuriministeriö lisää, että vuonna 2030 päiväkodin henkilöstöstä 1/3 tulisi olla opettajia, 1/3 sosionomeja ja 1/3 lastenhoitajia – eli eri koulutustaustan osaajia on jatkossakin, sillä varhaiskasvatuksen laadun takaamiseksi tarvitaan kaikkien osaamista. Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin on lisätty myös yhdenvertaisuuden edistäminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 23.4.2018). Uudistukset varhaiskasvatuslaissa voivat edistää myös kielenkehityksen vaikeuksien tukemista jo varhaisessa vaiheessa opettajien määrän lisääntymisen myötä. Koska varhaiskasvatuksen opettajan koulutus on yliopistotason tutkinto, se tarjoaa laaja näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, voi opettajien määrän lisääntyminen edistää kielenkehityksen vaikeuksienkin havaitsemista. Toisaalta varhaiskasvatuksessa tehdään moniammatillista yhteistyötä niin, että Tässä kandidaatintutkielmassa huomioidaan kaikki varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvat ihmiset, koska varhaiskasvatuksessa työskentelee kasvatusvastuullisina henkilöinä varhaiskasvatuksen opettajia, lastenhoitajia sekä sosionomeja. Opiskelen itse varhaiskasvatusta yliopistossa, joten näkökulmani pohjautuvat kasvatustieteeseen, erityisesti varhaiskasvatukseen. Varhais-

kasvatuksen opettajalla on pedagoginen vastuu lapsiryhmässä, mutta kaikkien kasvatusvastuullisten varhaiskasvatuksen henkilöstön jäsenten tulisi osallistua sovittujen tukimuotojen toteuttamiseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) kerrotaan, että varhaiskasvatussuunnitelman oppimiskäsitys pohjautuu ajatukseen vuorovaikutuksessa tapahtuvasta oppimisesta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tuo oppimiskäsityksessään ilmi myös lapsen oppimisen aktiivisen toimijuuden kautta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapset oppivat leikkimisen, liikkumisen, erilaisten työtehtävien, itseilmaisun sekä taiteen keinoin. Varhaiskasvatuksen oppimisessa tulisi hyödyntää lasten mielenkiinnonkohteita, osaamisalueita sekä lasten aiempia kokemuksia – eli varhaiskasvatus perustuu lapsilähtöisyyteen (Opetushallitus, 2018, 22). Kun varhaiskasvatusta toteutetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ohjaamin keinoin, toiminta perustuu vuorovaikutuksellisuuteen. Monipuoliset oppimisen alueet mahdollistava tasapuolisemman oppimisen, joka voi hyödyttää lapsia, joilla on kielenkehityksen vaikeuksia.

3.2 Lapsen kielenkehitys

Jotta kielenkehityksen vaikeuksia voidaan hahmottaa, on relevanttia määritellä lapsen kielenkehityksen tyypillisiä ominaisuuksia. Korpilahti ja Pihlaja (2018) kertovat, että pohja hyvälle vuorovaikutustaidoille sekä rikkaalle kielenkehitykselle syntyy jo lapsen ensimmäisinä elinvuosina. Vastavuoroisten kommunikaatiotaitojen omaksumiseen lapsi tarvitsee kehitystään tukevia aikuisia (Korpilahti & Pihlaja, 2018). Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020) esittävät, että pienen lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät laajasti ennen puhutun kielen käyttämistä. Jo lapsen varhaisimmat itseilmaisun keinot rakentavat pohjaa myöhemmissä kehitysvaiheissa ilmeneville taidoille (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Varhaisten vuosien merkitys lapsen kielenkehitykseen on siis suuri.

Laakson (2014) mukaan esikielellisessä vuorovaikutusvaiheessa vauva oppii käyttämään toista ihmistä apuna saadakseen haluamansa esineen osoittamalla esinettä ja katsomalla aikuista. Laakso kertoo myös, että pieni lapsi on synnynnäisesti halukas ja valmis vuorovaikutukseen toisen ihmisen kanssa. Laakso jatkaa, että pienet vauvat katsovat ihmiskasvoja muistuttavia kuvahahmoja muita ärsykeitä kauemmin. Vauvan kykyä jäljitellä eri kasvoniilmeistä voidaan

joidenkin tulkintojen mukaan päätellä, että se osoittaa pienen vauvan kyvyn tulkita samanlaisuutta itsensä ja muiden välillä (Laakso, 2014).

Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2020) kertovat, että 3–4 kuukauden iässä vauvan ääntelyt alkavat muuttua tavoitteellisiksi, vanhemman huomiota hakeviksi kommunikaatiokeinoiksi. He jatkavat, että lisäksi vauva tuottaa ensimmäisten elinkuukausien aikana niin kutsuttua kasiresonanttista ääntelyä, joka on lyhyttä, matalataajuista, murahtelua muistuttavaa ääntelyä. Kunnari ja Savinainen-Makkonen esittävät, että kahden kuukauden ikäisen lapsen ääntelyssä ilmenevät tyypillisesti mielihyvä-ääntelyt, jotka syntyvät yleensä vanhemman ja lapsen kasvokkain tapahtuvassa vuorovaikutustilanteessa (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2020).

Korpilahti kollegoineen (2014) kertoo, että 10–12 kuukauden iässä lapsi ymmärtää usein kuul-tuja sanoja, kuten oman nimensä. Korpilahti ja kollegat lisäävät, että noin yhden vuoden ikäinen lapsen jokeltelu alkaa jo muistuttaa oikeita sanoja sekä käyttää nonverbaalista viestintää ilmai-sunsa tukena. Korpilahti ja kollegat kertovat, että 1–2-vuotias lapsi leikkii tyypillisesti symbo-lista leikkiä, hallitsee noin 30–50 hänen elämässään merkityksellistä sanaa sekä ymmärtää yk-sinkertaisia kehotuksia. Korpilahden ja kollegoiden mukaan tyypillisesti 2–3-vuotias lapsi ym-märtää puhetta arkitilanteissa, käyttää monisanaisia ilmaisuja, ja hänellä on sanavarastossa noin 300–500 sanaa. Kun lapsi on 3–4-vuotias, hän osaa Korpilahden ja kollegoiden mukaan yleensä kertoa kuvista sekä keksiä pieniä tarinoita, hänen kielensä alkaa olla aikuiskielen omaista, hän käyttää kieltä leikissä sekä toiminnanohjauksessa ja hänen puheensa on ymmärrettävää vie-raalle. Korpilahti ja kollegat lisäävät, että 3–4-vuotiaalla lapsella voi olla puheessa usein vielä artikulaation kypsyttömyyttä, esimerkiksi kirjainten ”s” ja ”r” lausumisessa. Lapsen ollessa 4–5-vuotias, hänen artikulaatiossaan on käynnissä viimeistelykausi, hän ymmärtää moniosaisia toimintaohjeita, hänen lauseensa ovat kieliopillisesti virheettömiä ja hän kertoo tarinoita sekä kyselee itse (Korpilahti ym., 2018).

Korpilahti ja kollegat (2018) kertovat, että vaikka lapsen kielenkehitykselle voidaan laatia kuvaus tyypillisestä kehityskulusta, ensimmäisten elinvuosien kielellisissä taidoissa esiintyy paljon yksilöllistä vaihtelua. Korpilahti ja kollegat kertovat myös, että osa lapsista oppii puhumaan muita hitaammin, mutta huoli lapsen kielen kehittymisestä korostuu, jos puhumattomuuden lisäksi lapsella ilmenee katsekontaktin puutetta tai heikkoutta sekä kuullun ymmärtämisen vai-keuksia. Mikäli lapsen suvussa esiintyy esimerkiksi kuulovammaisuutta, oppimisen vaikeuksia tai kehitysvaikeuksia, lapsen kehitykseen tulisi keskittää erityistä huomiota (Korpilahti ym.,

2018). Grizzle ja Simms (2005) kertovat, että 15–18 kuukauden ikäinen lapsi käyttää tyypillisesti jo kommunikatiivisia eleitä eli ravistelee päätä tai nyökkää hänelle esitettyihin kysymyksiin sekä toistaa kuulemiaan sanoja. Grizzle ja Simms jatkavat, että 1,5–2-vuotias lapsi hallitsee tyypillisesti henkilökohtaiset pronominit ja osaa käyttää itsestään ”minä”-muotoa. 4–5-vuotiaana lapsi hallitsee aikakäsitteet (Grizzle & Simms, 2005, s. 275).

Yksittäiset poikkeavuudet lapsen kielenkehityksessä eivät kuitenkaan ole välttämättä merkki kehityksen häiriöstä. Jokainen lapsi on oma yksilönsä, ja jokaisella lapsella kehitys tapahtuu omassa tahdissa. Kuten aikaisemmin mainittiinkin, on tärkeää, että lapsen kielenkehityksen yleisistä periaatteista tiedetään, jotta voidaan määrittellä, milloin on aihetta arvioida mahdollisia kielenkehityksen haasteita.

3.3 Kielenkehityksen vaikeuksien määrittely

Tässä luvussa määrittelen kielenkehityksen vaikeuksien diagnostisia kriteereitä. Kehityksellisistä kielellisistä vaikeuksista on käytetty Suomessa erilaisia nimityksiä, kuten kielelliset erityisvaikeudet, erityinen kielihäiriö, kielenkehityksen vaikeudet, dysfasia sekä puheen ja kielen kehityksen häiriö (Siiskonen, 2010). Tässä tutkielmassa käytetään pääosin käsitettä kielenkehityksen vaikeudet. Lyytinen ja Lautamo (2014) kertovat, että kielihäiriöisten lasten ryhmä on heterogeeninen, ja vaikeuksien erityispiirteitä on monia. Jotta lapsen kielenkehitystä voidaan tukea mahdollisimman lapsilähtöisesti, on relevanttia erottaa lapset, joilla on hidas puheenkehitys, mutta ymmärtäminen on ikätasoista, lapsista, joilla on kielen ymmärtämisen ja puhumisen vaikeuksia (Lyytinen & Lautamo, 2014, s. 233). Tässä osiossa määritellään kielenkehityksen vaikeuden puheen ymmärtämisen vaikeuden sekä puheen tuottamisen vaikeuden

Ahonen ja kollegat (2001) esittävät, että kielenkehityksen erityisvaikeus on neurobiologinen sairaus, jossa lapsen kielen kehityksen omaksuminen ei tapahdu odotetulla tavalla muuhun lapsen kehitykseen nähden. Ahonen ja kollegat kertovat, että mitä vaikeampi kielenkehityksen vaikeus on kyseessä, sitä enemmän se usein heijastuu lapsen kehitykseen, vuorovaikutukseen, oppimiseen ja toimintaan. Ahosen ja kollegoiden mukaan kielenkehityksen erityisvaikeuden syynä pidetään osittain tuntemattomia keskushermoston kehitykseen vaikuttavia osatekijöitä. Koska keskushermoston kehittyminen on poikkeavaa, vaikuttaa se hermoston mekanismeihin,

jolloin kielenkehityksen vaikeudesta kärsivälle lapselle aiheutuu kielen omaksumiseen vaikuttavia puutteita (Ahonen ym., 2001.) Yliherva (2002) tutki ennenaikaisesti sekä pienikokoisina syntyneiden lasten kielenkehityksen tasoa kahdeksan vuoden iässä. Yliherva kertoo, että tutkimuksessa ilmeni, että vanhempien arvioiden perusteella tutkimuksen kohortin syntymähetkellä pienipainoisimmilla lapsilla oli enemmän puheessa ja kielessä haasteita 8-vuotiaana kuin normaalipainoisina syntyneillä lapsilla samassa iässä. Tutkimukseen osallistuvien lasten kohdalla matala syntymäpaino, äidin nuori ikä, kuulovika, poikasukupuoli tai yli neljän lapsen määrä perheessä olivat keskeisiä riskitekijöitä puheen- ja kielenkehityksen vaikeuksiin (Yliherva, 2002). Kielenkehityksen vaikeuksien aiheuttajia ei aina tiedetä, mutta esimerkiksi keskosuus saattaa olla riskitekijä kielenkehityksen vaikeuksiin. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten onkin hyvä tiedostaa, että jotkin lapsen taustaan liittyvät asiat saattavat aiheuttaa kielenkehityksen vaikeuksia. Esimerkiksi keskosuuden vaikutus mahdollisiin kielenkehityksen vaikeuksiin on syytä huomioida.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos eli THL (2012) on julkaissut taulukon, joka määrittää kielenkehityksen vaikeuksien diagnostisia kriteereitä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan puheen ja kielen kehityshäiriöissä lapsella on ollut kielen omaksumisen vaikeuksia jo varhaisvaiheista asti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kielen omaksumisen haasteet eivät tällöin johdu kehitysvammasta, neurobiologisesta poikkeavuudesta, eri aistivammoista, ympäristötekijöistä tai puhemekanismin häiriöstä. Kun lapsella on kielen kehityshäiriö, hänellä saattaa aiheutua myös esimerkiksi lukihäiriöitä, tunne- ja käytöshäiriöitä sekä ihmissuhdehäiriöitä (THL 2012; Ahonen ym., 2014, s. 74.)

THL:n (2012) mukaan puheen tuottamisen häiriötä määritellään niin, että kaksivuotiaalla lapsella puuttuu yksittäiset sanat. Myös se, jos kolmevuotias lapsi ei onnistu muodostamaan yksinkertaisia kahden sanan mittaisia lauseita, on THL:n mukaan selkeä puheen tuottamisen häiriön kriteeri. THL:n mukaan myöhemmin ilmaantuvia merkkejä puheen tuottamisen häiriöstä ovat esimerkiksi vaikeus löytää sopivia sanoja, liiallinen muutaman sanan käyttö ja liiallisen lyhyiden tai yksinkertaisten lauserakenteiden käyttö. Kaverisuhteiden haasteet, käytöshäiriöt, yliaktiivisuus tai tarkkaamattomuus ovat yleisiä oireita puheen tuottamisen häiriöstä kärsiville lapsille kouluikässä (THL, 2012; Ahonen ym., 2014, s. 74.)

THL (2012) listaa kolmantena kielen kehityksen vaikeutena puheen ymmärtämisen häiriön. THL:n mukaan puheen ymmärtämisen häiriössä lapsen kyky ymmärtää puhuttua kieltä ei vastaa hänen älykkyyksiensä. THL jatkaa, että mikäli 1,5-vuotias lapsi ei kykene tunnistamaan muutamia yksittäisiä sanoja tai 2-vuotias lapsi ei kykene seuraamaan yksinkertaisia ohjeita, voi olla kyseessä puheen ymmärtämisen häiriö. THL:n kriteereissä mainitaan, että puheen ja kielen kehittymisen häiriöön liittyy kaikista kielen ja puheen kehityksen häiriöistä eniten tunne- ja käytöshäiriöitä ja sosiaalisia häiriöitä. Yleisiä oireita puheen ymmärtämisen häiriöstä kärsiville lapsille ovat ujous, puuttuvat sosiaaliset taidot, hyperaktiivisuus, tarkkaamattomuus, kavereista eristäytyminen sekä ahdistus (THL, 2012; Ahonen ja kollegat, 2014, s. 74). Ahonen kollegoineen (2019) kertoo, että lääketieteen määrittämät diagnostiset kriteerit (THL, 2012) täytyvät kuitenkin vain pienellä osalla kielellisistä vaikeuksista kärsivillä lapsilla (Ahonen ym., 2019, 228).

Nevalainen ja kollegat (2001) esittävät, että kielenkehityksen vaikeuksista kärsivillä lapsilla voi olla vaikeuksia säädellä käyttäytymistään, koska heillä on puutteita kielellisissä kyvyissä. Lapsi saattaa tällöin esimerkiksi tehdä jotain, millä loukkaa toista tahattomasti, koska ymmärtää hänelle kerrotun asian väärin (Nevalainen ja kollegat, 2001, s. 148). Kielenkehityksen vaikeuksien diagnostisessa määrittelyssä tulee ilmi kielenkehityksen vaikeuksien kokonaisvaltainen vaikutus lapsen kehitykseen. Jokaisessa määritellyssä kielenkehityksen häiriössä ilmenee ihmissuhdehaasteita. Koska ihmissuhdehaasteet johtuvat suurilta osin kommunikaation haasteista, olisi tärkeää, että lapselle saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa käyttöön puhetta tukevat kommunikaatiomenetelmät – eli lapsen kielenkehityksen vaikeuksia alettaisiin tukea. Myös tunne- ja käytöshäiriöt ovat yleisiä rinnakkaisia vaikeuksia kielenkehitysten vaikeuksien kanssa. Puheen ymmärtämisen häiriöllä, puheen ja kielen kehityshäiriöllä sekä puheen tuottamisen häiriöllä voi kaikilla olla vaikutuksia lapsen myöhempään oppimiseen, mikä tukee myös ajatusta, että kielenkehityksen vaikeuksia tulisi tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

3.4 Kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen

Grizzle ja Simms (2005) kertovat, että 50–80 prosentilla esiopetusiässä kielenkehityksen vaikeuksista kärsivillä lapsilla on kielellisiä vaikeuksia vielä 20 vuotta annetun diagnoosin jälkeen. Koska kielenkehityksen vaikeudet voivat vaikuttaa pitkälle elämään, on oikeiden tukikeinojen

löytäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tärkeää. Tiede-lehden mukaan lapsen sanavarasto kehittyy, kun hänen kanssaan käytetään hoivakieltä eli hänelle niin sanotusti leperrelään. Hidastetulla puheella, sanojen toistamisella ja vokaalien venyttämällä voi kasvattaa lapsen sanavarastoa (Tiede-lehti, 2014). Myös Laakso (2014) kertoo, että korkealla äänensävyillä puhuminen, hidastettu puhe, sanojen toistelu ja äänenpainojen vaihtelu ovat ihanteellisia kommunikointitapoja pienen lapsen aistitoiminnot huomioon ottaen. On todettu, että pienen lapsen kuulo toimii erityisen tarkasti sillä alueella, missä naisääni puhuu korkeasti (Laakso, 2014). Tämän perusteella voisi siis ajatella, että ensimmäinen lähtökohta tukea lasta kielenkehityksessä ja ennaltaehkäistä kielenkehityksen haasteita on peilata lapsen reaktioita ja vastata hänen vuorovaikutusaloitteisiinsa. Kuten varhaiskasvatusta käsittelevässä luvussa ilmeni, varhaiskasvatuksen oppimiskäsitykset pohjautuvat vuorovaikutukseen – eli varhaiskasvatuksessa tulisi huomioida vuorovaikutuksellisuuden merkitys.

Pihlaja ja Merikoski (2018) kertovat, että lapsen kielenkehitystä on syytä tukea, jos puhe ja kieli ovat viivästynyttä tai haasteellista. Lisäksi he kertovat, että kehitysvammaisuus voi myös antaa aiheita kielenkehityksen tukemiseen. He kertovat myös, että esteettömällä eli puhetta korvaavilla tai tukevilla kommunikointikeinoilla voidaan tukea lapsen kielenkehitystä. Esteettömästä viestinnästä käytetään Pihlajan ja Merikosken mukaan myös käsitettä ACC, joka on lyhenne sanoista augmentative and alternative communication. Esteetön viestintä tarjoaa lapselle keinoja ymmärtää ja tulla ymmärretyksi (Merikoski & Pihlaja, 2018). Käsite esteetön viestintä on tärkeä, sillä se on keskeisenä osana kielenkehityksen tukemisessa niiden lasten kohdalla, jotka kärsivät kielenkehityksen vaikeuksista. Lapsen kielenkehityksen vaikeuksia tuettaessa käytössä on kuntoutussuunnitelma, joka sisältää lapsen perustiedot, lapsen laaja-alaisen kuvauksen, kasvatuksen sisällöt ja keinot, yhteistyön, arvioinnin, seurannan ja tavoitteet (Alijoki, 2011).

Ketonen ja kollegat (2014) esittävät, että kielihäiriöisillä lapsilla on tyypillisimmin käytössä tukiviittomia tai erilaisia graafisia merkkejä tai merkkijärjestelmä puhetta tukevana kommunikointikeinona. Ketonen kollegoineen esittää, että tukiviittomia käytettäessä viitotaan puhutun kielen rinnalla, jolloin lauseen keskeisimmät sanat viitotaan. Tukiviittomia käytetään Ketosen ja kollegoiden mukaan silloin, kun puheilmaisuus ei riitä tukemaan lapsen puheilmaisua. Ketonen ja muut kertovat, että graafisia merkkejä voivat olla esimerkiksi valokuvat tai piirroukset, ja ne voivat olla koottuna kansioon tai tauluun. Ketonen ja kollegat tuovat ilmi, että kansainvälisesti

suosituin merkkijärjestelmä on PCS-merkit (Picture Communication Symbols). Ketonen kollegoineen linjaa, että kehittynein puhetta tukeva ja korvaava graafinen kieli on blisskieli, jossa symbolit muodostuvat symboleiden koosta, muodosta sekä sijainnista. On tärkeää, että vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustelevat yhteisesti AAC-menetelmien käytämisestä lapsen kanssa (Ketonen ym., 2014, 204).

4 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokset. Tutkimustulokset syntyivät analysoimalla aiemmin tuotettua tietoa. Luvussa käsitellään kielenkehityksen vaikeuksien arviointia sekä kielenkehityksen vaikeuksien tukemista varhaiskasvatuksessa.

4.1 Kielenkehityksen vaikeuksien tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Ahonen ja kollegat (2014) esittävät, että kielenkehityksen vaikeuksien merkkejä havaitaan usein silloin, kun lapsi alkaa käyttää puhetta kommunikoinnissa muiden ihmisten kanssa. Ahonen kollegoineen lisää, että myös puhetta ennen tapahtuvat taidot voivat antaa tietoa lapsen kielenkehityksestä (Ahonen ja kollegat, 2014). Siiskonen kollegoineen (2014) kertoo, että yksittäiset piirteet lapsen kielenkehityksessä eivät kuitenkaan aina tarkoita, että lapsella olisi kielenkehityksen vaikeus, mutta mikäli lapsella ilmenee monia kielenkehityksen poikkeavuuksia, tulisi lapsen kehitystä seurata tarkemmin. Siiskosen ja kollegoiden mukaan lapsen kielenkehitystä arvioidaan, on tärkeää keskittää huomio myös muihin lapsen kehitysalueisiin, kuten motoriseen kehitykseen, sillä motorisen kehityksen vaikeudet ja kielenkehityksen vaikeudet kulkevat usein käsikädessä. Siiskonen ja kollegat kertovat, että kielenkehityksen vaikeudesta saattaa olla kyse, jos lapsella on haasteita tarinan kerronnassa tai esimerkiksi oikeiden aikamuotojen löytämisessä. Siiskonen ja kollegat listaavat, että kun arvioidaan lapsen kielenkehityksen tasoa, on syytä arvioida myös lapsen tiedonkäsittelyä, muistia ja leikkiä – siis lapsen kehitystasoa yleisesti. Edellä mainitut taidot voivat vaikuttaa lapsen puheen ymmärtämiseen sekä ohjeiden muistamiseen ja noudattamiseen (Siiskonen ym., 2014).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) sisältää useita eri oppimisen alueita, joiden pohjalta varhaiskasvatuksen opettajien tulisi toteuttaa pedagogista suunnittelua lapsiryhmissä. Näitä oppimisen alueita ovat muun muassa leikki, liikunta ja kieli (Opetushallitus, 2018). Mikäli varhaiskasvatusryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ohjeistuksen mukaiset oppimisen alueet, varhaiskasvatus voi tarjota mahdollisuuksia arvioida lapsen kielenkehitystä useiden lapsen kehitysalueiden kautta. Kuten Johdanto-osiossa mainitaan, lapsen kielenkehityksen arviointi voi olla helpompaa varhaiskasvatuksessa kuin lapsen kotona, sillä ryhmissä on usein paljon saman ikäisiä lapsia.

Korpilahti ja kollegat (2018) kertovat, että puheen- ja kielenkehityksen poikkeavuudet näkyvät alle vuoden ikäisen lapsen kehityksessä tyypillisesti imemisvaikeuksina, ruuan hienontamisvaikeuksina sekä nielemisvaikeuksina, vaikeutena saada lapseen katsekontaktia, poikkeuksellisen vähäisenä sekä korostuneena mielenkiintona ääniä kohtaan. Myös runsas kuolaisuus sekä suunseudun lihasjänteys 1–2-vuotiaalla lapsella voi viitata mahdollisiin puheen- ja kielenkehityksen vaikeuksiin (Korpilahti ym., 2018). Pihlaja ja Merikoski (2018) kertovat, että kielenkehityksen vaikeuksista saattaa olla kyse, jos vauva ei seitsemästä kuukaudesta yhden vuoden ikään ota kontaktia ympäristöönsä ja siinä oleviin ihmisiin. He kertovat myös, että jos jokeltelu ja tavujen toistelu tai ääntely ovat vähäisiä, voi olla tarvetta kielenkehityksen tukemiselle. Myös se, jos lapsella on alle 10 sanaa 2-vuotiaana, voi olla Pihlajan ja Merikosken mukaan merkki huolen aiheesta. He jatkavat, että ohjeiden väärin ymmärtäminen tai noudattamattomuus 1–2-vuotiaana voi olla merkki kielenkehityksen vaikeuksista. Jos 3-vuotias lapsi ei taivuta sanoja tai hänen puheensa on vaikeaselkoista vieraille, voi kyseessä olla kielenkehityksen vaikeus (Pihlaja & Merikoski, 2018).

Siiskonen kollegoineen (2014) kertoo, että mikäli 1-vuotias lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen, lapseen on vaikeaa saada kontaktia, hän jokeltelee yksipuolisesti tai niukasti tai lapsi ei elehdi kommunikatiivisesti, voi olla aihetta seurata lapsen kielenkehitystä. Siiskonen ja kollegat jatkavat, että etenkin jokeltelun vähäisyys ja vastavuoroisuuden puute ovat asioita, joiden takia lapsen kielenkehitystä tulisi seurata tarkemmin. Siiskonen kollegoineen jatkaa, että jos lapsi ei 1,5-vuotiaana noudata lyhyitä toimintakehotuksia, on syytä seurata lapsen kielenkehitystä. Siiskosen ja kollegoiden mukaan sanojen puuttuminen kokonaan 1,5-vuotiaalla lapsella voi olla merkki kielenkehityksen vaikeudesta. Jos 2-vuotias lapsi ei tunnista hänelle tuttuja esineitä nimeltä, voidaan tarvita kielenkehityksen seuraamista. Siiskonen ja kollegat esittävät, että mikäli 3-vuotias lapsi ei kykene noudattamaan kaksiosaisia ohjeita, käyttää vähän taivutusmuotoja, hänellä on puutteellinen äänneasua tai hänellä on pieni tuottava sanasto, voi olla aihetta tutkia lapsen kielenkehitystä. Lapsella, joka on 4–6-vuotias, voi olla kielenkehityksen vaikeuksia, jos hänellä on puutteellisuutta keskustelu- ja vuorovaikutustaidoissa, hän käyttää yksinkertaisia lauseita, hänellä on haasteita hallita taivutusmuotoja, hän ei osaa kertoa asioita näytetystä kuvasta, lapsen tuottava sanavarasto on suppea tai hänen kertomisensa esineiden ja asioiden laadusta on epätarkkaa tai virheellistä (Siiskonen ym., 2014, s. 131).

Siiskonen ja kollegat (2014) esittää, että lapsella saattaa olla kielenkehityksen erityisvaikeus, jos hänellä on muita saman ikäisiä lapsia enemmän haasteita tarinan rakenteen hahmottamisessa. Myös muita saman ikäisiä lapsia heikommat kyvyt tarinan palauttamisesta muistiin sekä oikeiden aikamuotojen löytäminen puhuessa voivat viitata siihen, että lapsella on kielenkehityksen vaikeuksia (Siiskonen ym., 2014, 122). Joillain lapsilla puhe kehittyy normaalia hitaammin, mutta lopulta kielitaidot saavuttavat normaalin tason (Grizzle & Simms, 2005, 276).

Opetushallituksen (2021) mukaan varhaiskasvatuksessa toteutetaan vuosittain jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta vanhemmat ja varhaiskasvatuksen opettaja asettavat yhteisiä tavoitteita lapsen yksilöllisen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi (Opetushallitus, 2021). Koska varhaiskasvatuksessa kirjataan lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta vuosittain tietoja varhaiskasvatussuunnitelmaan, varhaiskasvatuksen opettaja voi hyödyntää myöhemmin myös aikaisempien vuosien kirjauksia työssään. Kielenkehityksen vaikeuksista voidaan tunnistaa merkkejä jo varhain, joten aikaisemmin dokumentoidut mahdolliset kehityksen viivästymät voivat auttaa varhaiskasvatuksen opettajaa tunnistamaan mahdollisia kielenkehityksen vaikeuksia.

4.2 Kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) velvoittavat varhaiskasvatuksen ammattilaisia kehityksen ja oppimisen tukemiseen kaikkien niiden lasten kohdalla, joille se on tarpeen. Lisäksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että varhaiskasvatuksessa tulee tunnistaa lapsen tuen tarve, ja lapsen kehitystä tuetaan tarpeen tullen moniammatillisesti. Tuen järjestämisestä suunnitellessa tulisi käyttää lähtökohtina lapsen vahvuuksia ja hänen oppimiseensa ja kehitykseensä liittyviä tarpeita (Opetushallitus, 2018).

4.2.1 Oppimisympäristön keinot kielenkehityksen vaikeuksien tukemiseen

Vahaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) velvoittavat varhaiskasvatuksen ammattilaisia rakentamaan oppimisympäristöjä, jotka huomioivat lasten mielenkiinnon kohteet, varhaiskasvatuksen toteutusperiaatteet sekä lasten yksilölliset taidot ja tarpeet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä sekä kielitietoisuutta (Opetushallitus, 2018, 32). Ketonen ja kollegat (2001) kertovat, että mikäli lapsella on puheen ja kielen ymmärtämisvaikeuksia sekä tarkkaavaisuuden vaikeuksia, oppimisympäristön huomioiminen on tärkeää. Ketosen ja kollegoiden mukaan lapselle tulisi tarjota sellainen oppimisympäristö, jossa ei ole keskittymistä haittaavia kuulo- ja näköärsykykeitä (Ketonen ja kollegat, 2001). Adenius-Jokivuori kollegoineen kertoo, että varhaiskasvatuksen oppimisympäristö pyritään luomaan koko lapsiryhmän kokonaisvaltaista kehitystä tukevaksi, jolloin huomioidaan kielihäiriöiset lapset muiden lasten ohella tasavertaisesti. Tarkoituksena on siis poistaa mahdolliset esteet, jotka hankaloittaisivat kielihäiriöistä lasta osallistumasta varhaiskasvatuksen toimintaan (Adenius-Jokivuori ym., 2014, 174). Toisin sanoen varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusiota, joka on Takalan ja kollegoiden (2020) mukaan korkealaatuista opetusta, jolla mahdollistetaan kaikkien oppijoiden osallisuus sekä tasa-arvo. Inklusiossa kasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen oppijan oppimista sekä hyvinvointia (Takala ym., 2020).

Alijoki (2011) kertoo, että muita pienempi sanavarasto voi aiheuttaa ohjeiden ymmärtämättömyyttä, jolloin helpommat kiertoilmaisut voivat auttaa lasta ymmärtämään kerrottuja ohjeita ja niiden mukaan toimimista. Alijoki kertoo myös, että kielihäiriöiselle lapselle käsitteiden tunnistaminen voi vaatia aikaa, joten esimerkiksi kuvin tuettu leikki tai pöytäteatterin esittäminen voivat auttaa lasta hahmottamaan käsitteitä ja näin ollen tukea leikkiä. Alijoki jatkaa, että paikan ja ajan hahmottamisessa perinteiset varhaiskasvatuksessa yleiset aamupiirihetket voivat olla tukena, sillä päiviä ja kuukausia toistetaan silloin jatkuvasti (Alijoki, 2011, 81).

Tutkimusten mukaan kielihäiriöiset lapset leikkivät muita lapsia vähemmän, ja tyytyvät usein seuraamaan muiden lasten leikkejä (Liiva & Cleave, 2005). McCabe ja kollegat (2006) ja (2005) kertovat, että kielihäiriöisillä lapsilla saattaa olla muita lapsia enemmän haasteita ilmaista sisäisiä mielikuvia ja osallistua sosiaaliseen leikkiin, joten heidän toimintansa mukauttaminen leikkiin voi olla hidasta ja pettymysten sietäminen voi olla vaikeaa (McCabe & Marshall, 2006; Picone & McCabe, 2005). Kielenkehityksen vaikeuksien aiheuttamat haasteet ilmenevät parhaiten leikeissä, joiden sujuvuus vaatii yhteistoimintaa (Fujiki ym., 1999). Kun

lapsella on haasteita osallistua yhteistyötä vaativiin leikkeihin kielenkehityksen vaikeuksien takia, hän jää usein leikkien ulkopuolelle (Lautamo & Lyytinen, 2014). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) tuo arvoperustassaan esiin YK:n lapsenoikeuksien sopimuksen, jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus leikkimiseen, leikin kautta oppimiseen, oppimastaan iloitsemiseen sekä oman identiteetin rakentamiseen (Opetushallitus, 2018, s. 21). Lapsella on oikeus leikkiin, ja leikin kautta oppimiseen, mutta kielenkehityksen vaikeudet voivat olla haasteena leikkimiselle. Leikki on keskeisenä osana varhaiskasvatuksen oppimiskäsitystä, joten leikkiympäristöt ovat varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi varmistaa, että kielihäiriöiset lapset voivat osallistua leikkitilanteisiin ja kommunikoida muiden lasten kanssa – tämä voi mahdollistua esimerkiksi kuvitettuja leikkitauluja käyttämällä. Leikkitaulussa voi olla esimerkiksi kotileikin sanastoon liittyviä käsitteitä kuvin ja sanoin. Leikkitaululla voidaan tarkoittaa myös taulua, josta voidaan valita leikki.

Aro ja Siiskonen (2014) kertovat, että kielihäiriöisellä lapsella saattaa usein olla hankaluuksia hahmottaa aikakäsitteitä, syy-seuraussuhdetta sekä tapahtumien järjestystä. Siispä kielihäiriöinen lapsi tarvitsee Aron ja Siiskosen mukaan säännöllistä päiväjärjestystä sekä toistuvia toimintatapoja. Päiväjärjestyksen kuvittaminen ja kertaaminen jokaisena aamuna voivat helpottaa kielihäiriöisen lapsen aikakäsitteiden hallintaa (Aro & Siiskonen, 2014, 19). Päiväkodin seinälle voidaan asettaa strukturoitu päiväjärjestys, jossa esitetään tarkkaan päivän tapahtumat kuvitettuina. Kuvitettu päiväjärjestys olisi hyvä katsoa joka aamu, jotta kielihäiriöisen lapsen aikakäsitteen hallinnan ja tapahtumajärjestyksen haasteet voidaan huomioida mahdollisimman hyvin. Aro ja Siiskonen (2014) kertovat, että kielihäiriöisellä lapsella saattaa olla vaikeuksia sopeutua uuteen tilanteeseen tai paikkaan, joten aikuisen olisi hyvä muistaa tukea lasta yllättävissä tilanteissa. Kun tilanteita ennakoidaan, aikuisen tulisi ottaa huomioon lapsen vaikeudet ajankulun hahmottamiseen ja pyrkiä ehkäisemään mahdollinen lapsen epätietoisuus tapahtuman ajankohdasta (Aro & Siiskonen, 2014, 193).

Varhaiskasvatuksessa uusia tilanteita voidaan ennakoida esimerkiksi päiväkodin seinälle asetettuun viikkokalenteriin kuva normaalista poikkeavasta tapahtumasta sen päivän kohdalle, jolloin esimerkiksi poikkeuksellinen retki tapahtuu. Näin voidaan helpottaa kielihäiriöisen lapsen ymmärtämistä ja sopeutumista poikkeukselliseen tilanteeseen. Opeteltavien asioiden, kuten äänneharjoitusten, kertaaminen rauhassa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tukee kielihäiriöisen lapsen oppimista. Varhaiskasvatuksen opettajien tulisi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan hyödyntää teknologiaa työssään (Opetushallitus, 2018, s.

25). Kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi verkkosivua Papunet.net, on Kehitysvammaliiton laatima palvelu, jonka kautta voi hankkia esimerkiksi bliss-materiaaleja sekä kuva- ja viittomamateriaaleja ja tulostaa piirroskuvia sekä valokuvia kommunikaation tukemiseen. Sivustolta löytyy myös viitottuja lastenlauluja (Papunet, 2020).

Alijoki (2011) esittää, että jos lapsella on vaikeuksia erottaa sanojen ääniteitä, hänen päivittäiseen toimintaansa tulisi sisällyttää loruilua, riittelyä sekä rytmittelyä sanaleikkien muodossa. Alijoki jatkaa, että sanojen tavuttaminen ja taputtaminen edistää myös sanojen äänneiden erottamista. Alijoki kertoo, että kielenkehityksen vaikeuksista kärsivä lapsi ei välttämättä hyödy yhteisistä äänneharjoituksista, sillä hän hahmottaa ääniteitä muita hitaammin. Siksi äänneharjoitusten kertaaminen myöhemmin uudestaan yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja toisen saman tasoisen lapsen kanssa tukee lapsen kielenkehitystä ja antaa mahdollisuuksia onnistumiseen (Alijoki, 2011, 80). Äännetietoisuutta edistäviin loru-, laulu-, riittely ja- rytmittelyleikkeihin voidaan yhdistää myös puhetta tukevia kommunikointimenetelmiä, kuten kuvia tai tuki- viittomia, jotta kielihäiriöisen lapsen osallistuminen yhteiseen toimintaan on mahdollista

4.2.2 Vuorovaikutus ja puhetta tukevat sekä korvaavat kommunikaatiomenetelmät

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) mainitaan, että varhaiskasvatuksessa käytetään keskeisenä toimintatapana leikkiä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan myös, että yhteisissä leikki-tilanteissa tapahtuva lasten välinen vuorovaikutus luovat perustan lapsen kielen kehitykselle, ajattelulle sekä leikkitaidoille. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat velvoitettuja turvata leikin edellytyksiä, ohjata sitä sopivin tavoin ja varmistaa jokaisen lapsen mahdollisuudet yhteisiin leikkeihin omien taitojensa mukaisesti. Kun varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat läsnä fyysisesti ja psyykkisesti, he voivat tukea lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja ehkäistä mahdollisia ristiriitaitilanteita (Opetushallitus, 2018, 39). Kuten kielenkehityksen vaikeuksien määrittelyä kuvaavassa luvussa käy ilmi, lapsella, jolla on kielen kehityshäiriö, saattaa aiheutua myös esimerkiksi lukihäiriöitä, tunne- ja käytöshäiriöitä sekä ihmissuhdehäiriöitä (THL 2012; Ahonen ym., 2014, 74). Ihmissuhdehäiriöt, eli esimerkiksi vaikeudet kaverisuhteiden solmimisessa, voivat helpottaa puhetta tukevien kommunikointimenetelmien kautta. Myös aikuisten läsnäolo voi ennaltaehkäistä lasten keskinäisiä konflikteja.

Aro ja Siiskonen (2014) kertovat, että kun aikuinen puhuu kielihäiriöiselle lapselle, hän saattaa tahattomasti arvioida lapsen kehitystason väärin – eli jättää kielenkehityksen häiriön huomioimatta. Aro ja Siiskonen jatkavat, että aikuisen pitäisikin pyrkiä virittäytymään vuorovaikutuksessa sille tasolle, millä kielen kehityksen vaikeuksista kärsivä lapsi kykenee. Aron ja Siiskosen mukaan kommunikointia tukevat keinot ovatkin usein avainasemassa, kun kommunikoidaan kielihäiriöisen lapsen kanssa. Tukikeinojen lisäksi aikuisen tulisi pyrkiä olemaan katsekontaktissa niin, että kasvot ovat samalla korkeudella, jotta lapsi näkisi aikuisen kasvot ja suun (Aro & Siiskonen, 2014, a. 190).

Korkeamäen (2011) mukaan varhaiskasvatus tarjoaa ympäristönä hyviä mahdollisuuksia tavoitteelliselle vuorovaikutukselle. Varhaiskasvatuksen päivittäiset tilanteet, kuten ruokailutilanteet, tarjoavat hyviä mahdollisuuksia uuden sanaston oppimiselle (Korkeamäki, 2011, 45). Adenius-Jokivuori ja kollegat (2014) kertovat, että lapsen kielenkehityksen vaikeuksia voidaan tukea varhaiskasvatuksessa käyttämällä puhetta korvaavia sekä tukevia kommunikointitapoja. Adenius-Jokivuori ja kollegat lisäävät, että henkilöstön olisi hyvä kiinnittää huomiota kielelliseen ilmaisuun, kun toimitaan kielihäiriöisen lapsen kanssa. Adenius-Jokivuoren ja kollegoiden mukaan kielihäiriöisen lapsen kielenkehitystä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa tarjoamalla lapselle yksilöityjä kielellisiä virikkeitä. Kun päiväkotiryhmässä on kielihäiriöinen lapsi, tulisi ryhmäkoko ja henkilöstön määrä pyrkiä mitoittamaan sopivaksi, ja ääniympäristön olisi hyvä olla riittävän rauhallinen (Adenius-Jokivuori ym., 2014, 175). Kun esimerkiksi ruokailutilanteessa syntyy keskustelu, varhaiskasvatuksen opettajan tulisi mahdollistaa kielihäiriöisen osallisuus keskusteluun ja sen seuraamiseen. Tämä voi mahdollistua puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien, kuten tukiviittomien tai kuvien avulla. Varhaiskasvatuksen opettajan tulisi myös käyttää sellaisia sanailmaisuja, jotka myös lapsi, jolla on kielenkehityksen vaikeus, ymmärtää.

Aro ja Siiskonen (2014) esittävät, että kielihäiriöisen lapsen kanssa keskustelu vaatii aikuiselta kunnioituksen ja kiinnostuksen osoittamista lapsen viestiä kohtaan, koska kielihäiriöiset lapset tarvitsevat usein muita enemmän kannustamista itsensä ilmaisuun. Aron ja Siiskosen mukaan kannustavalla ja maltillisella ilmapiirillä edistetään lapsen vuorovaikutusta ja oppimista ja saadaan lapsi tuntemaan itsensä hyväksytyksi. Aro ja Siiskonen lisäävät, että aikuisen tulisi korostaa kielihäiriöisen lapsen onnistumista, ja sallia myös epäonnistumiset. On tärkeää, että lapselle, jolla on kielenkehityksen vaikeuksia, asetetaan oikeantasoisia vaatimuksia, sillä liian korkeat

tavoitteet lisäävät tarvetta ympäristön tuelle ja näin ollen vähentävät lapsen mahdollisuuksia oman oivalluksen kautta oppimiseen (Aro & Siiskonen, 2014, 192).

Ketonen, Salmi ja Tuovinen (2001) esittävät apukeinoja kommunikoinnin tukemiseksi lapsen kanssa, jolla on puheen ymmärtämisen vaikeus. Ketonen ja kollegat kertovat, että luokanopettajan olisi hyvä tarkistaa, onko lapsi ymmärtänyt hänelle kerrotun asian kysymällä kysymyksiä tai pyytämällä häntä kertomaan pääkohdat hänelle kerrotusta asiasta. Ketonen ja kollegat kertovat, että opettajan olisi hyvä pitää taukoja kertoessaan opetettavaa asiaa, ettei puheen ymmärtämisen vaikeuksista kärsivä lapsi väsy liikaa. Opettaja ei saa näyttää mahdollista turhautumistaan lapsen ymmärtäessä asioita väärin (Ketonen ym., 2001, 35). Ketosen ja kollegoiden käytännön ohjeet ovat tarkoitettu kouluikäisten lasten kanssa toimimiseen, mutta niitä voi hyvin soveltaa myös varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Kun varhaiskasvatuksen opettaja kertoo yhteisestä toiminnasta, hänen olisi tärkeää varmistaa, että lapsi, jolla on puheen ymmärtämisen vaikeus, on käsittänyt asian oikein – ja siihen hän voi käyttää edellä mainittuja keinoja.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät edesauttavat lasten osallistumista ja osallisuuden kokemista ja samalla edistävät inklusiota. Varhaiskasvatuksen opettajan on hyvä muistaa, että kannustaminen ja maltillisuus edistää kielihäiriöisen lapsen tunnetta hyväksytyksi tulemisesta, ja näin ollen rohkaisee häntä olemaan vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Poikkeavia tilanteita voidaan ennakoida käsittelemällä tulevaa tapahtumaa puhetta tukevien kommunikointikeinojen avulla, mutta kaikkea ei voi aina ennustaa. Siksi varhaiskasvatuksen henkilöstön tuki yllättävässä tilanteessa voi olla tärkeää lapselle, jolla on kielenkehityksen vaikeuksia.

4.2.3 Varhaiskasvatuksen ja vanhempien välinen yhteistyö

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksessa pitäisi toimia yhdessä lapsen vanhemman tai huoltajan kanssa niin, että lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä tasapuolinen kehitys turvataan. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat velvoitettuja tukemaan lapsen huoltajaa kasvatustyössä (Opetushallitus, 2018, s. 16). Kun lapselle suunnitellaan varhaiskasvatuksessa tukikeinoja, vanhempien tulisi osallistua sekä sitoutua päätöksentekoon

yhdessä varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa, koska johdonmukainen tukikeinojen käyttö kaikissa lapsen kasvuympäristöissä edistää lapsen kielellistä kehitystä ja oppimista parhaiten (Ketonen ja kollegat, 2014).

Eriksson ja Arnkil (2012) esittävät Huolen puheeksiottamisen menetelmän, jonka avulla voidaan nimensä mukaisesti ottaa puheeksi huolen herättänyt aihe. Eriksson ja Arnkil kertovat, että Huolen puheeksiottamisen menetelmä sisältää kolmiosaisen kysymyssarjan, jota käyttämällä voidaan helpottaa työntekijän ja huoltajan välistä kanssakäymisen kunnioittavan sävyn syntymistä. Huolen puheeksiottamisen menetelmän tavoitteena on lapsen tilanteen haastavuuden ratkaisu (Eriksson & Arnkil, 2012, s.12). Jos varhaiskasvatuksen opettajasta tuntuu, että hänestä on vaikeaa ottaa vanhemman kanssa puheeksi lapsen mahdollisia kielenkehityksen vaikeuksia, voi Huolen puheeksiottamisen menetelmästä olla apua. Vaikka varhaiskasvatuksen tavoitteena on turvata lapsen kasvua ja kehitystä, ihmisten välisissä suhteissa kaikki ei mene aina parhaalla mahdollisella tavalla, ja joskus voi syntyä ristiriitoja. Varhaiskasvatuksen opettaja on kuitenkin velvoitettu tukemaan vanhempia kasvatustyössä, joten asian ilmaisuun voi olla hyvä käyttää tarvittaessa apukeinoja.

Myös Adenius-Jokivuori, Eronen ja Laakso (2014) esittävät, että tärkein lähtökohta kielihäiriöisen lapsen tuen suunnittelulle varhaiskasvatuksessa on vanhempien sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön välinen yhteistyö. Adenius-Jokivuori kollegoineen lisää, että toisinaan lapsen kielenkehityksen vaikeudet huomataan vasta varhaiskasvatuksessa – etenkin silloin, kun vaikeudet ovat lieviä. Adenius-Jokivuori ja kollegat lisäävät, että jos kielenkehityksen vaikeudet havaitaan varhaiskasvatuksessa, lapsen tulee saada mahdollisimman hyvin tukevaa kuntoutusta heti, ja tukitoimet voidaan aloittaa jo ennen tarkempia tutkimuksia. Keskeisenä osana varhaiskasvatuksen toimintaa on kehityksen ja oppimisen vaikeuksien ennaltaehkäisy (Adenius-Jokivuori ym., 2014, 172–173).

Adenius-Jokivuori ja kollegat (2014) kertovat, että varhaiskasvatuksessa erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa varhaiskasvatussuunnitelma, jossa kuvataan lapsen tarvitsema tuki. Kielihäiriöisen lapsen kielellisen kehittymisen turvaamiseksi olisi tärkeää, että yhdessä kuvatut tuen tavoitteet sitouttaisivat niin vanhempia kuin varhaiskasvatuksen ammattilaisia toimimaan yhdessä sovitulla tavalla. Kuten tässä tutkielmassa on ilmennyt, kielihäiriöisen lapsen käsitteellisen ymmärtämisen vaikeus ulottuu myös aikakäsitteiden hahmottamisen vaikeuteen. Jos lapsella on hankaluuksia

erottaa päiviä toisistaan, rutiinit auttavat. Siksi niin varhaiskasvatuksen ammattilaisten kuin vanhempien tulisi pitää yhdessä sovituista rutiineista kiinni. Tämän perusteella voidaan sanoa, että vuorovaikutus ja tiedon jakaminen yhdessä vanhempien kanssa nousee merkittävään asemaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä.

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimukseni tavoitteena oli löytää vastauksia siihen, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tunnistaa ja tukea lapsen kielenkehityksen vaikeuksia. Eri lähdeaineistojen lukeminen osoittautui mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi prosessiksi lähteiden tieteellisen sisällön vuoksi, mutta myös siksi, että luin niin monipuolisia lähteitä. Vaikka kaikki lähteet eivät päätynytkään tutkimukseeni, oli niiden lukeminen opettavaista – nyt siis ymmärrän, mitä projektin omainen oppiminen kandidaatintutkielmaa tehdessä tarkoittaa. Toisinaan on tuntunut siltä, että lähteitä löytyy todella paljon, mutta olen pyrkinyt pidättäytymään tutkimukseni kanssa olennaisessa aineistossa. Tutkimukseni käsittelee kielenkehityksen vaikeuksia, mutta myös lapsen kielenkehitys on olennaista määritellä yleisesti, sillä sitä kautta voidaan tunnistaa kielenkehityksen poikkeavuuksia. Koska tutkimuksen tulee olla keskeistä aiheeni näkökulmasta, en esimerkiksi pohdi yleisellä tasolla kielenkehityksen tukemista varhaiskasvatuksessa. Siispä rajaamisen haasteista ei puhuta turhaan. Toisaalta pohdin paljon myös sitä, onko lähteiden käyttö pätevää ja ymmäränkö niiden keskeiset sisällöt juuri niin kuin ne on kerrottu.

Lähteitä ei saa olla myöskään liian vähän, ja kvalitatiivista tutkimusta tehdessä yleinen kysymys onkin, kuinka paljon aineistoa täytyisi kerätä, jotta tutkimus olisi tieteellistä tai yleistettävää (Eskola & Suoranta, 1998). Arkitieto voi olla selkeää, mutta se poikkeaa tieteellisestä tiedosta, sillä tieteellistä tietoa pidetään johdonmukaisempana ja varmempana – siis luotettavana (Aaltola, 2018). Arkitiedon ja tieteellisen tiedon yhdistäminen on tuntunut osittain haasteelliselta. Olen yliopisto-opinnoissani jo melko pitkällä ja valmistuminen varhaiskasvatuksen opettajaksi lähenee, joten minulla on paljon arkitietoa varhaiskasvatuksen kentältä harjoittelujen ja sijaisuuksien kautta. Olenkin päätenyt aika ajoin pohtimaan, onko jokin ajatukseni yksittäinen kokemus varhaiskasvatuksen kentältä, vai voiko sitä yleistää varhaiskasvatustieteen ilmiöksi.

Tärkeiksi käsitteiksi tutkielmani valossa osoittautuivat varhaiskasvatus, lapsen kielenkehitys, kielenkehityksen vaikeudet ja kielenkehityksen vaikeuksien tukeminen varhaiskasvatuksessa. Kielenkehityksen vaikeuksia määriteltessä ilmeni, että jokaisessa kielenkehityksen häiriössä voi esiintyä ihmissuhdehaasteita sekä tunne- ja käytöshäiriöitä. Tämä osoittikin sen, että kielihäiriöiselle lapselle olisi tärkeää saada mahdollisimman varhain käyttöön tukitoimia. Varhaiskasvatuksen määrittelystä mieleeni jäi erityisesti se, kuinka paljon puhutut vuoden 2018 muutokset varhaiskasvatuslaissa voivat edistää myös kielenkehityksen vaikeuksien tukemista jo

varhaisessa vaiheessa opettajien määrän lisääntymisen myötä. Olisi siis tärkeää, että opettajien määrä varhaiskasvatuksen kentällä olisi yhtä ideaali kuin vuodelle 2030 asetettu tavoite on.

Tutkimusta tehdessä ilmeni uuden varhaiskasvatuslain tuomat muutokset myös siinä mielessä, miten lapsen tuen tarpeet kirjataan ylös. Suhteellisen tuoreissa lähdeaineistoissa puhuttiin vielä vanhasta tavasta, jolloin lapselle tehtiin erikseen kuntoutussuunnitelma. Nykyään tuen tarpeet kirjataan siis varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka sisältää myös tiedot lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Näitä kirjauksia varhaiskasvatuksen opettaja voi hyödyntää myöhemmin myös aikaisempien vuosien kirjauksia työssään. Oivalsin pedagogisen dokumentoinnin merkityksen kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa siinä mielessä, että aiemmin dokumentoidut mahdolliset kehityksen viivästymät voivat auttaa varhaiskasvatuksen opettajaa tunnistamaan mahdollisia kielenkehityksen vaikeuksia. Varhaiskasvatus tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia kielenkehityksen vaikeuksien tunnistamiseen: ne voivat ilmetä yhteisillä satuhetkillä tarinankerrontataitoja harjoitellessa, leikkitilanteissa tai vaikkapa viikonlopun kuulumisista jutellessa. Ei voida liikaa korostaa sitä, että varhaiskasvatuksen opettajalla on koulutuksensa myötä tietoa lapsen tyyppillisestä kehityksestä, mikä auttaa häntä havaitsemaan mahdollisia poikkeavuuksia kehityksessä.

Ilmeni, että kielihäiriöinen lapsi tarvitsee ennakoitua kehityksensä tueksi. Varhaiskasvatuksessa uusia tilanteita voidaan ennakoida esimerkiksi laittamalla päiväkodin seinälle asetettuun viikkokalenteriin kuva normaalista poikkeavasta tapahtumasta sen päivän kohdalle, jolloin esimerkiksi poikkeuksellinen retki tapahtuu. Näin voidaan helpottaa kielihäiriöisen lapsen ymmärtämistä ja sopeutumista poikkeukselliseen tilanteeseen. Kielihäiriöisen lapsen oppimista voidaan tukea myös kertaamalla varhaiskasvatuksessa opeteltavia asioita useaan kertaan, ja se voi onnistua esimerkiksi rauhallisessa oppimisympäristössä yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa.

Ilmeni, että kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa keskeisessä osassa ovat usein puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät, joita voidaankin yhdistää yhteiseen toimintaan sekä kaikkeen varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Ympäristön pitäisi olla inklusiivinen, eli jokaisen lapsen oppimista yhdenvertaisesti tukeva.

Tutkimusta tehdessä kävi ilmi, että kielihäiriöiset lapset leikkivät keskimääräisesti muita lapsia vähemmän. Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa keskiössä on leikin kautta oppiminen, joten on olennaista, että kielenkehityksen vaikeuksia tuetaan varhaiskasvatuksessa, jotta jokaisen lapsen

osallisuus leikin kautta oppimiseen mahdollistuisi. Lapsella on oikeus leikkiin, ja mikäli leikkiminen vaatii tukikeinoja, sitä täytyy tukea.

Tärkeänä käytännön esimerkkinä nousi esiin rauhallinen ote kielihäiriöisen lapsen kanssa toimittaessa. Ilmeni, että varhaiskasvatuksen opettajan on hyvä muistaa, että kannustaminen ja maltillisuus edistää kielihäiriöisen lapsen tunnetta hyväksytyksi tulemisesta, ja näin ollen rohkaisee häntä olemaan vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Siispä kannustavalla ja maltillisella vuorovaikutuksella voidaan edistää kielihäiriöisen lapsen oppimista.

Olisi tärkeää, että vanhemmat ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset sitoutuisivat käyttämään yhdessä lapsen kanssa sovittua kommunikointitapaa muun muassa siksi, että lapsi voisi osallistua tasavertaisesti vuorovaikutustilanteisiin ja harjoitella kaveritaitoja varhaiskasvatuksessa. Kielenkehityksen vaikeudet voivat aiheuttaa lapselle myös tunnehäiriöitä, joten yhdessä sovitut tavat tunteiden tukemiseen kielihäiriöisen lapsen kanssa olisi tärkeää muistaa niin varhaiskasvatuksessa kuin kotona. Jos kielenkehityksen vaikeuksiin liittyvän huolen kertominen on vaikeaa, varhaiskasvatuksen opettaja voi hyödyntää esimerkiksi Huolen puheeksi ottamisen menetelmää.

Kielenkehityksen vaikeuksien arviointi sekä tukeminen kiinnostaa minua yhä, ja minulle tulikin mieleen ajatuksia kyseenomaisen aiheen käsittelyyn tulevassa Pro gradu -tutkielmassa. Voisin tutkia myös empiirisesti varhaiskasvattajien merkitystä lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa. Minua kiinnostaisi tietää, miten vanhemmat ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat kokeneet varhaiskasvatuksen merkityksen lapsen kielenkehityksen vaikeuksien tukemiseksi. Asiaa voisi selvittää esimerkiksi niin, että laatii sähköisiä kyselyitä joissain sosiaalisen median kanavissa, joihin sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset että vanhemmat voisivat vastata. Tuloksia voisi vertailla keskenään ja pohtia, onko niissä mahdollisia eroavaisuuksia. Minua kiinnostaisi myös tietää, kokevatko varhaiskasvattajat riittämättömyyttä kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa ja saadaanko siihen riittävästi erityispedagogiikan asiantuntijoiden tukea.

Tutkielmassani pureuduttiin varhaiskasvatuksen näkökulmaan kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatus ja esiopetus tapahtuvat usein rinnakkain, sillä moni esiopetukseen osallistuvista lapsista osallistuu myös varhaiskasvatukseen. Esiopetukseen

siirryttäessä lapsi saa oikeudet oppilashuoltoon – siispä mietin, voisiko oppilashuollon ja esiopetuksen moniammatillisen yhteistyön ja kielenkehityksen vaikeuksien tukemisen yhteyksiä tutkia tulevassa Pro gradu -tutkielmassani. Voisin esimerkiksi tehdä kyselylomakkeita, joilla selvittäisin, miten oppilashuollossa työskentelevät ammattilaiset ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat moniammatillisen yhteistyön sujuvuuden kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa.

Kuten jo johdannossa ilmeni, kielenkehityksen vaikeudet koskettavat minua niin ammatillisen näkökulman kuin henkilökohtaisen elämäni kautta. Tutkielman tekeminen kyseenomaisesta aiheesta oli antoisaa ja opettavaista, ja se havahdutti minutkin tulevana varhaiskasvatuksen opettajana ajattelemaan, kuinka tärkeitä arkiset varhaiskasvatuksen tilanteet voivat olla lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kokopäiväpedagogiikan merkitystä ei siis korosteta turhaan.

Lähteet

Aaltola, J. (2018). Filosofia, tiede ja ymmärtäminen – Filosofia tieteiden äitinä. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. E-kirja. PS-kustannus 2018. 5., uudistettu ja täydennetty painos.

Adenius-Jokivuori, M., Eronen, T. & Laakso, M-L. (2014). Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa, Siiskonen, T. Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, T. *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. 4. uudistettu painos. PS-kustannus

Ahonen, T., Määttä, S., Meronen, A. & Lyytinen, P. (2014). Kielenkehityksen vaikeudet. Teoksessa, Siiskonen, T. Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, T. Teoksessa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. 4. uudistettu painos. PS-kustannus

Ahonen, T., Aro, T. & Siiskonen, T. (2007). Kielellisten häiriöiden ymmärtämisestä. Teoksessa, Aro, T., Siiskonen, T., & Ahonen, T. Teoksessa *Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä*. PS-kustannus.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. E-kirja. Vastapaino cop. 2011. 4., uudistettu painos.

Alijoki, A. (2011). Lapsen tuen tarve kielellisessä kehityksessä ja siihen vastaaminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. Teoksessa *Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Unigrafia Oy – Yliopistopaino. Helsinki.

Aro, T. & Siiskonen, T. (2014). Millaista on hyvä tuki? Teoksessa, Siiskonen, T. Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, T. Teoksessa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. 4. uudistettu painos. PS-kustannus

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. (2012). *Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista*. Stakes: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino

Oy. 2012. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. E-kirja. Vastapaino cop. 1998.

Farrar, M.J. & Maag, L. (2002). Early language development and the emergence of a theory of mind. *First Language*, 22,

Fujiki, M., Brinton, B., Hart, C.H. & Fitzgerald, A.H. (1999). Peer acceptance and friendship in children with specific language impairment. *Topics in Language Disorders*, 19, 34–48.

Grizzle, K. & Simms, M. (2005). *Early Language Development and Language Disabilities*.

Ketonen, R., Salmi, P. & Tuovinen, S. (2001). Kielelliset vaikeudet ja vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa, Ahonen, T., Siiskonen, T. & Aro, T. *Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluiässä*. PS-kustannus.

Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M. & Mattinen, A. (2014). Kieli ja viestintä. Teoksessa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (4. uud. p. ed.). PS-kustannus.

Korkeamäki, R-L. (2011). Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa M. Nurmi-laakso & A-L. Välimäki (toim.) Teoksessa *Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* Unigrafia Oy – Yliopistopaino. Helsinki.

Korpilahti, P. & Pihlaja, P. (2018). Puheen ja kielenkehityksen vaikeudet. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (2018). *Varhaiserityiskasvatus*. PS-kustannus 2018.

Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (2020) Äänteelliset taidot. Teoksessa, Niemitalo-Hapola, E., Haapala, S., Ukkola, S., & Dindar, K. *Lapsen kielenkehitys: vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. PS-kustannus

Laakso, M-L. (2014). Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa, Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T., Ketonen, R., & Vehniäinen, J. Teoksessa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. (4. uud. p. ed.). PS-kustannus.

Liiva, C.A. & Cleave, P.L. (2005). *Roles of initiation and responsiveness in access and participation for children with specific language impairment*. Journal of Speech, Language and Hearing Research, 48, 868–883.

McCabe, P.C. & Marshall, D.J. (2006). *Measuring the social competence of preschool children with specific language impairment: Correspondence among informant ratings and behavioural observations*. *Topic in Early Special Education*, 26, 234–246.

Merikoski, H. & Pihlaja, P. (2018). Puheen ja kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus 2018.

Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018a. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Opetushallitus. (2021). *Mitä on varhaiskasvatus?* Haettu osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus#66d2cb08>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). *Uusi varhaiskasvatuslaki: Henkilöstöä koskevat muutokset*. Haettu osoitteesta <https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (23.4.2018). *Opetus- ja kulttuuriministeriö oikoo väärinymmärryksiä: Varhaiskasvatuksen nykyhenkilöstön kelpoisuudet säilyvät – kaikkien osaamista tarvitaan*. Haettu osoitteesta. <https://minedu.fi/-/varhaiskasvatuksen-nykyhenkiloston-kelpoisuudet-sailyvat-kaikkien-osaamista-tarvitaan>.

Picone, M. & McCabe, PC. (2005). The reliability and discriminant validity of the Social Interactive Coding System with language impaired preschoolers. *Journal of Early Childhood and Infant Psychology*, 1, 113–128.

Siiskonen, T. Aro, T. & Lyytinen, P. (2014). Havainnointi, arviointi ja tutkimuksiin ohjaaminen. Teoksessa, Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, T. *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. 4. uudistettu painos. PS-kustannus

Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin a hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Vaasa. Haettu osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf.

Siiskonen T. (2010). *Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen*. Jyväskylän yliopisto. Osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23093/9789513938413.pdf?sequence=1>

Tiede-lehti, (2014). *Lepertely kannattaa*. Artikkelit. Haettu osoitteesta https://www.tiede.fi/artikkeli/uutiset/lepertely_kannattaa

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. E-kirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yliherva, A. (2002). *Ennenaikaisina ja pienipainoisina syntyneiden lasten puheen- ja kielenkehityksen taso kahdeksan vuoden iässä*. Pohjoissuomalainen syntymäkohortti 1985–86. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos. Lastentautien klinikka. Oulun yliopisto. Oulu. Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514267168.pdf>